2. Прасол Н. С., Фуріхата Д. В., Левченко А. Ю. Зв'язок між візуалізацією даних та прийняттям рішень: аналіз та вплив візуалізації для кращого розуміння інформації. *Технічна інженерія.* 2024. № 1(93). С. 233–239. DOI: 10.26642/ten-2024-1(93)-233-239.

3. Джеваг Г. В., Путніков В. В., Філіпович В. М. Візуалізація навчального матеріалу з комп'ютерних наук за допомогою онлайн сервісів і генеративного штучного інтелекту. *Науковий альманах мистецтва та освіти.* 2025. № 1. DOI: 10.31652/3041-1017-SAAE-2025.1.22.

4. LeFebvre L., Parsons M. M., Entwistle C., Boyd R. L., Allen M. Rethinking PowerPoint Slide Design for Multimedia Learning. *Journal of Educational Technology Systems.* 2022. Vol. 50, № 4. P. 503–520. DOI: 10.1177/00472395221077628.

5. Анісімова О. М., Прігунов О. В. Хмарні технології як інструмент оптимізації комунікацій у системі управління підприємницькою діяльністю. *Економіка і організація управління*. 2026. № 2(62). С. 5–19. DOI: 10.31558/2307-2318.2026.2.1. (дата звернення: 29.06.2026).

УДК 930.25

Олена Артеменкова, д-р філософії, старший викладач
Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

ЄВРЕЙСЬКІ ДОКУМЕНТАЛЬНІ ФОНДИ У ЦДІАК, ЦДІАЛ І ЦДАГО: КІЛЬКІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЦИФРОВА ДОСТУПНІСТЬ

Анотація. Здійснено аналіз окремих комплексів єврейських документів, що зберігаються у державних архівах України. На основі відкритих архівних ресурсів визначено кількісні характеристики окремих фондів та хронологічні межі документів, а також проаналізовано наявність цифрових копій і практику електронного доступу, зокрема на прикладі оцифрування документів Державного архіву Херсонської області в умовах війни. Встановлено нерівномірність розподілу документів між фондами та значну концентрацію матеріалів у комплексах єврейських релігійних громад. Обґрунтовано доцільність системного кількісного моніторингу єврейської документальної спадщини України.

Ключові слова: архівні фонди, єврейська документальна спадщина, цифровізація, метричні книги, архівні документи.

Єврейська документальна спадщина є важливим складником Національного архівного фонду України. Документи єврейських релігійних громад, рабинатів, політичних партій та організацій, органів місцевого управління, а також документи особового походження містять значний інформаційний ресурс для проведення історичних, генеалогічних, демографічних і соціокультурних досліджень. Водночас інформація про кількісний склад таких документальних комплексів залишається розосередженою в інформаційно-пошукових системах окремих архівних установ. У зв'язку з цим актуальним є проведення статистичного аналізу єврейських фондів із метою визначення їх обсягу, структури та доступності.

Метою дослідження є визначення кількісних характеристик окремих єврейських фондів державних архівів України та аналіз сучасного стану їх збереження за показниками наявності цифрових копій і електронного доступу. Джерельною базою дослідження стали відкриті інформаційні ресурси Центрального державного історичного архіву України у м. Києві (ЦДІАК), Центрального державного історичного архіву України у м. Львові (ЦДІАЛ) та Центрального державного архіву громадських об'єднань та україніки (ЦДАГО).

Одним із найбільш інформативних комплексів для проведення генеалогічних досліджень є метричні книги єврейських громад, що зберігаються у ЦДІАК. У фондах № 1158–1165 представлено вісім комплексів метричних книг єврейських громад окремих повітів Київської губернії. Загалом зазначені фонди налічують 849 справ. Найбільшим є фонд № 1164 «Метричні книги єврейських громад м. Києва та Київського повіту» – 640 справ за 1845–1920 рр. [1].

Кількісний розподіл справ у межах зазначених фондів є нерівномірним. На фонд № 1164 припадає 75,4 % усієї досліджуваної вибірки. Фонд № 1158, що містить метричні книги єврейських громад Переяславського повіту, охоплює 98 справ, або 11,5 %. Фонд № 1162 (Таращанський повіт) містить 39 справ (4,6 %), № 1159 (Васильківський повіт) – 27 справ (3,2 %), № 1165 (Уманський повіт) – 23 справи (2,7 %). Найменшими за обсягом є фонди № 1161 – 12 справ, № 1160 – 8 справ та № 1163 – 2 справи [1]. Отже, основна частина досліджуваного масиву метричних документів зосереджена в одному фонді.

Фонд № 1164 має особливе значення для генеалогічних досліджень, оскільки містить метричні книги єврейських громад м. Києва та Київського повіту. У його складі сформовано два описи: 183 справи метричних книг громади м. Києва та 457 справ метричних книг громад Київського повіту. Документи містять записи про народження, шлюб, розлучення та смерть і охоплюють низку населених пунктів Київського повіту [2; 3]. Отже, кількісний показник кількості справ у цьому випадку доповнюється показниками хронологічного та територіального охоплення документів.

Інший за характером документальний комплекс представлено фондом № 701 «Єврейська релігійна громада, м. Львів» ЦДІАЛ. Фонд охоплює 1784–1942 рр., складається з п'яти описів і містить 5 174 справи [4]. Порівняно з метричними фондами ЦДІАК він характеризується значно більшим обсягом та комплексністю документального складу. Це дає змогу розглядати його не лише як джерело генеалогічної інформації, а і як інформаційний ресурс для дослідження діяльності єврейської громади.

Документи політичного та суспільного життя єврейського населення репрезентує фонд № 41 «Єврейські політичні партії і організації (об'єднаний фонд)»

ЦДАГО. Фонд охоплює 1902–1931 рр., має один опис і містить 275 справ [5]. У ньому представлено документи різних єврейських політичних партій та організацій, що дає можливість досліджувати суспільно-політичні процеси та особливості організації єврейського населення України.

Узагальнення кількісних показників трьох архівних комплексів дає змогу визначити загальний обсяг досліджуваної вибірки – 6 298 справ. Найбільшу частку становить фонд № 701 ЦДІАЛ – 5 174 справи (82,2 %), на вісім метричних фондів ЦДІАК припадає 849 справ (13,5 %), фонд № 41 ЦДАГО містить 275 справ (4,4 %). Наведені показники не можуть розглядатися як загальна статистика всіх єврейських документів в архівах України, оскільки досліджені фонди відрізняються за функціональним призначенням, принципами формування та тематичним складом. Водночас вони дають можливість визначити масштаб окремих документальних комплексів та продемонструвати їх інформаційне різноманіття.

Окремим напрямом дослідження є аналіз стану збереження документів. Відкриті інформаційні ресурси архівних установ не містять уніфікованої статистичної шкали фізичного стану кожної справи, що ускладнює проведення кількісного порівняння. У зв’язку з цим одним із доступних показників сучасного стану збереження є рівень цифрового копіювання та наявність електронного доступу до документів.

ЦДІАК здійснює системну роботу з оцифрування документів, зокрема метричних книг єврейських громад. Цифрові копії створюють додаткові можливості для використання архівної інформації та водночас сприяють зменшенню необхідності безпосереднього використання оригіналів. Наявність електронних копій є особливо важливою для генеалогічних досліджень, оскільки забезпечує можливість дистанційного опрацювання значного масиву документів [6; 7].

Окремої уваги в умовах повномасштабної війни потребує проблема фізичної втрати та пошкодження документів, що містять інформацію про єврейське населення України. Важливо зазначити, що в доступних офіційних джерелах не сформовано окремої загальнодержавної статистики знищення саме єврейських фондів унаслідок російської агресії. Водночас показовим є випадок Державного архіву Херсонської області. За офіційними даними архіву, внаслідок війни було втрачено до 300 тис. одиниць зберігання найдавнішого періоду та періодичну пресу [8]. Особливої актуальності ця проблема набуває для єврейської документальної спадщини, оскільки частина фондів, що містили документи про життя єврейського населення Херсонщини у 1917–1955 рр., була викрадена російськими окупаційними військами. Водночас частину цих документів було оцифровано ще у 2022 р. у співпраці з Меморіальним музеєм Голокосту США, завдяки чому цифрові копії були збережені [9]. Отже, херсонський кейс демонструє, що цифровізація єврей-

ської документальної спадщини в умовах війни виконує не лише інформаційну, а й функцію резервного збереження документів. Водночас діяльність подібних програм доцільно розглядати як складник ширшої системи збереження та актуалізації документальної спадщини в умовах воєнних ризиків. Саме в межах підтримки Memorial Foundation for Jewish Culture (MFJC) [10] було виконане це дослідження.

Проведений аналіз дає можливість зробити висновок, що єврейська документальна спадщина в архівах України характеризується значним обсягом, територіальною розосередженістю та тематичним різноманіттям. Важливим напрямом подальшої роботи є формування єдиного статистичного підходу до обліку єврейських фондів із визначенням кількості фондів, описів і справ, хронологічних меж, територіального охоплення, тематичної структури, рівня оцифрування та фізичного стану документів. Такий підхід сприятиме систематизації архівної інформації та підвищенню ефективності її використання у наукових і генеалогічних дослідженнях.

Список використаних джерел

1. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. *Список фондів ЦДІАК України.* URL: https://cdiak.archives.gov.ua/spysok_fondiv/

2. Фонд 1 164. Метричні книги єврейських громад м. Києва та Київського повіту. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. URL: https://cdiak.archives.gov.ua/spysok_fondiv/1164/

3. Фонд 1 164. Опис 2. Київський повіт. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. URL: https://cdiak.archives.gov.ua/spysok_fondiv/1164/0002/

4. Єврейська релігійна громада, м. Львів. Фонд 701. Електронний ресурс ЦДІАЛ України. URL: https://archium.tsdial.archives.gov.ua/fonds/587/

5. Єврейські політичні партії і організації (об'єднаний фонд). Фонд 41. Електронний ресурс ЦДАГО України. URL: https://e.tsdahou.archives.gov.ua/fonds/55/

6. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. Оцифрування документів та цифровий фонд користування. URL: https://cdiak.archives.gov.ua/

7. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. *Архівні новини.* 2020. URL: https://cdiak.archives.gov.ua/arxiv_novyn.php?year

8. Державний архів Херсонської області. Загальна інформація про архів та втрати документів унаслідок війни. URL: https://kherson.archives.gov.ua/fondy-ta-dovidkovyj-aparat/zagalna-informacziya/

9. Державний архів Херсонської області. Про виконання програми оцифрування за 2023 рік. URL: https://kherson.archives.gov.ua/2024/01/12/pro-vykonannya-programmy-oczyfruvannya-za-2023-rik/

10. Memorial Foundation for Jewish Culture. Emergency Assistance to Jewish Studies Scholars in Ukraine. URL: https://mfjc.org/assistance-to-jewish-studies-scholars-in-ukraine